

УДК: 821. 111: 82-31: 398 (= 111)

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-14>

НИКОЛОВА О. О.

(Запорізький національний університет)

МОВНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ РЕЛІГІЙНО-МІФОЛОГІЧНОГО АСПЕКТУ РОМАНУ Д. ДЕФО «THE LIFE AND STRANGE SURPRISING ADVENTURES OF ROBINSON CRUSOE»

Стаття присвячена розгляду мовних засобів актуалізації міфологічного та релігійного аспектів роману Данієля Дефо «The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe». Існує суттєва відмінність між функціонуванням релігійного та міфологічного текстів у даному творі, що зумовлює особливості їхньої лексичної репрезентації.

Результати дослідження вказують, що міфологізм у творі є імпліцитним, релігійні ідеї виражені, навпаки, експліцитно. В першому випадку показовою є асоціація випробувань Робінзона Крузо з ритуалом ініціації (вона створюється за допомогою семантичних маркерів, пов'язаних із концептом «СМЕРТЬ» – «жах», «вогонь», «темрява», «спис в руці», «вбивство»), діяльності персонажа Д. Дефо на острові – з діями деміурга (через співвідносність з концептом «ТВОРЕЦЬ»).

У другому – біблійні алюзії представлені знаковими образними зворотами (насамперед, порівняннями та метафорами) та включенням у текст твору прямих цитат.

Паралель з притчею про блудного сина стає очевидною завдяки мовній об'єктивізації ідеї про тотожність покорі батькові й Богові («батько» і «Бог» стають практично синонімічними поняттями), лексичної репрезентації християнської смислової парадигми «гріх – страждання – смерть», бінарних опозицій «верх – низ», «небеса – пекло», «праведність – гріх», «життя – смерть», промовистого порівняння, метафоричного обігрування думки про необхідність покаяння та благодаті божественного прощення, біблійної цитати.

Інше порівняння вказує також на доцільність інтерпретації поневірянь Робінзона Крузо зі стражданнями біблійного праведника – Іова. Детальний аналіз обраної нами для розгляду проблеми засвідчує перспективи подальших студій, присвячених висвітленню мовних засобів репрезентації «вічних» текстів, міфологічного, біблійного підтекстів у творчості письменників світової літератури.

Ключові слова: міф, міфологізм, концепт, підтекст, бінарні антиномії.

Nikolova O. O. Language means of actualization of the mythological and religious aspects of the novel by D. Defoe "The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe". The article focuses on the language means of actualisation the mythological and religious aspects of the novel by D. Defoe "The Life and Strange Adventures of Robinson Crusoe".

The results of the study indicate that mythology in the work is implicit, religious ideas are expressed, on the contrary, explicitly.

The mythological aspect is realized through the association of Robinson's adventures with the ritual of initiation (created by the semantic markers of the concept of "death" – "horror", "fire", "darkness", "spear in hand", "murder"), his life on the island – with the actions of the demiurge (due to the correlation with the concept "creator").

The biblical allusions are represented by symbolic figurative means (first of all, by similes and metaphors) and direct quotations, included in the literary text.

The association with the parable of the prodigal son becomes evident by the verbalisation of the idea of the identity of obedience to father and to God (the concepts "father" and "God" become almost synonymous), the lexical representation of the Christian semantic paradigm "sin – suffering – death", binary oppositions "top – down", "heaven – hell", "righteousness – sin", "life – death", expressive similes, metaphorical speculations about repentance and divine forgiveness, biblical quotations.

Robinson's misery is interpreted by comparison with the suffering of the biblical righteous – Job. The detailed analysis of the problem under consideration proves the prospects for further studies of the language means of representation of "eternal" texts, mythological, biblical subtext in the works of writers of world literature.

Key words: myth, mythologism, concept, subtext, binary antinomy.

Питання про особливості творчого використання, «механізми» репрезентації релігійних та міфологічних текстів у художній літературі здавна привертає увагу багатьох вітчизняних та закордонних вчених, як літературознавців, так і лінгвістів, переконливо демонструючи тим самим перспективи міждисциплінарних досліджень, спрямованих на вивчення таких явищ. Так, зокрема, як слушно зазначає знаний теоретик літератури І. Зварич, «міфологію вивчають гуманітарні науки, нею пожиткується література упродовж багатьох віків. Тією чи іншою мірою вона є об'єктом осмислення кожної епохи, починаючи з античних часів. Така увага до неї пояснюється різними причинами, але безумовним є те, що очевидна чи прихована наявність міфологічних елементів у мистецтві слова є фактором постійним і вельми важливим [Зварич 2003, с. 3].

Відомий лінгвіст О. Колесник у своїй монографії з показовою назвою «Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій» пропонує ще більше розширити межі розвідок «мовних засобів утілення феноменів міфічного плану та багатоаспектну характеристику як феноменів системного характеру», залучивши надбання не лише гуманітарних, але й природничих та точних наук [Колесник 2016, с. 6].

Не поступаються за «популярністю» міфологічним і релігійні тексти. При цьому вітчизняні науковці зосереджуються, головним чином, на дослідженні надбань християнської культури: літературознавці аналізують біблійні ідеї, сюжети та образи в творчості різних митців слова [Абрамович 2000], [Антофійчук 2001], [Бетко 1992], [Нямцу 1999], лінгвісти – мовно-стилістичний рівень функціонування біблійних алюзій, цитат, афоризмів, характер вербалізації концептуальних мотивів [Берестова 2014], [Віват 2006], [Черкас 2004].

Свого часу ми теж здійснили спробу висвітлення міфопоетичного аспекту роману Д. Дефо «Життя та дивні пригоди Робінзона Крузо» [Ніколова 2012], однак обмежилися використанням теоретико-методологічного інструментарію літературознавства. Наразі постає інша проблема – визначення мовних засобів актуалізації релігійно-міфологічного аспекту цього твору, вирішення якої можливе лише на матеріалі оригінального тексту.

На користь **актуальності** дослідження свідчить той факт, що зазначений ракурс розгляду є дещо незвичним, адже відомий роман традиційно сприймається як типовий зразок жанрової форми XVIII ст., позначеної настановою на реалістичність зображення, вираження ідей Просвітництва.

Незважаючи на те, що деякі науковці все ж таки запропонували декодувати в підтексті «Життя та дивних пригод Робінзона Крузо» Д. Дефо міфологічні та біблійні алюзії ([Агранович 2001, с. 23; Watt 1962; Мелетинский 2000, с. 119; Шалата 1997]), залишилася значна лакуна, заповнення якої шляхом аналізу вербальних засобів могло б довести перспективність лінгвістичних студій, спрямованих на виявлення присутності «вічних текстів» в «реалістичних» творах, а також аргументацію існування універсальних культурних засад.

Окрім того, як вказує О. Колесник, «розглядаючи міф як вербально-семіотичний (олюднений та соціалізований) корелят універсальних моделей БУТТЯ, а МП (міфологічний простір – О. Н.) як основу інформаційної надсистеми (сакральної, у сенсі «значущості» та «недосяжності» для емпіричного осягнення сфери), ми ведемо мову про здатність мовних знаків здійснювати відсилку до шарів попереднього досвіду людства і сугестувати пріоритетний напрямок концептуалізації» [Колесник 2016, с. 83].

Мета статті – визначення мовних засобів актуалізації релігійно-міфологічного аспекту роману Д. Дефо «Життя та дивні пригоди Робінзона Крузо».

Завдання статті: охарактеризувати мовні засоби актуалізації ритуалізації ініціації та космогонічного міфу в творі, асоціативних рядів «Робінзон – блудний син», «Робінзон – Іов».

Об'єкт дослідження – роман Д. Дефо «Життя та дивні пригоди Робінзона Крузо».

Предмет дослідження – мовні засоби актуалізації релігійно-міфологічного аспекту в романі.

Існує суттєва відмінність між функціонуванням релігійного та міфологічного текстів у даному творі, що зумовлює особливості їхньої лексичної репрезентації. Релігійні ідеї виражені явно, міфологізм є імпліцитним та, «ймовірно, створений письменником мимоволі. Архаїчні ритуально-міфологічні форми (міфологеми, ритуалізації), які зберігаються у резервуарах підсвідомого і віддзеркалюються... на різних рівнях їхніх структур, створюють особливий позачасовий підтекст... «Робінзон Крузо» Д. Дефо – яскравий зразок такого несвідомого використання ...арсеналу міфодонду» [Ніколова 2012, с. 15].

Чи не найбільш показовою в цьому плані є актуалізація в розглянутому романі за допомогою мовних засобів знакових асоціацій випробувань Робінзона з ритуалом ініціації, який передбачає розрив зі звичним середовищем, тимчасову ізоляцію, випробування, які мають сприяти «переродженню», «оновленню», та повернення в новому статусі [Геннеп 2002, с. 64-108].

Ю. Вишницька вказує на те, що перший етап ініціації «эксплицируется предметно-акциональным фреймом «Отделение». «Отделение» происходит или в «осовремененной» «хижине», или в «пещере». Все слоты терминала «локус» фрейма «Отделение» представлены

концептуальною метафорою «пустыня (хижина, печера) одиночства» і маркіровані ізольованістю, тишиною і віддаленістю від світу, суєти» [Вишницька 2012, с. 138].

Також «пустыня одиночства» маркірована «пробудженням, народженням», сопряженими з подоланням перешкоди, які мають більшою частістю внутрішній характер» [Вишницька 2012, с. 138], «ідентифікується з почуттям абсолютної покинутості, брошеності, небезпечності, безпорадності, безнадійності, відчаєння, одиночства; в-третьєх, семантично отождествляється з шляхом сходження в ад, маркіованим кромешною темнотою, почуттям розриву, пропасти і пр.» [Вишницька 2012, с. 138].

Робінзон, залишивши батьківський дім, потрапляє на безлюдний острів, що може бути інтерпретовано як аналог «усамітнення в печері», де він бачить символічний сон: неодноразово повторювані тут лексеми з семантикою, промовистою в плані вираження стану ініційованого, свідчать на користь доцільності таких паралелей. Сон зображений за допомогою мовних знаків, що традиційно втілюють концепт «СМЕРТЬ» (в цьому випадку, звичайно, смерть символічну).

Як зазначає О. Колесник, «СМЕРТЬ співвідноситься з емоціями, які вона викликає (ненависть, смуток), фізичною дією, що її спричиняє (удар), рухом у вертикальному напрямку донизу (падіння), сенсорними відчуттями, що супроводжують процес вмирання (біль), впливом зовнішньої сили (Долі, богів), фізичним і психічним станом (сон), стимулами (аксіологічна цінність), онтологічними властивостями моделі світу (темрява)» [Колесник 2016, с. 87]. «Крім цього, СМЕРТЬ співвідноситься з кольором (вогнем), димом /диханням (повітрям), тобто, зі стихіями та енергією в різних проявах...» [Колесник 2016, с. 86].

В романі Д. Дефо:

"I had this terrible dream: I thought that I was sitting on the ground, on the outside of my wall, where I sat when the storm blew after the earthquake, and that I saw a man descend from a great black cloud, in a bright flame of fire, and light upon the ground. He was all over as bright as a flame, so that I could but just bear to look towards him; his countenance was most inexpressibly dreadful, impossible for words to describe.

When he stepped upon the ground with his feet, I thought the earth trembled, just as it had done before in the earthquake, and all the air looked, to my apprehension, as if it had been filled with flashes of fire. He was no sooner landed upon the earth, but he moved forward towards me, with a long spear or weapon in his hand, to kill me; and when he came to a rising ground, at some distance, he spoke to me - or I heard a voice so terrible that it is impossible to express the terror of it. All that I can say I understood was this: "Seeing all these things have not brought thee to repentance, now thou shalt die;" at which words, I thought he lifted up the spear that was in his hand to kill me. No one that shall ever read this account will expect that I should be able to describe the horrors of my soul at this terrible vision. I mean, that even while it was a dream, I even dreamed of those horrors. Nor is it any more possible to describe the impression that remained upon my mind when I awaked, and found it was but a dream" [Defoe].

«Жах», «вогнь», «темрява», «спис в руці», «вбивство» стають семантичними маркерами, які розкривають імпліцитний смисл сну героя: це, безумовно, головний етап духовного переродження. Пробудження супроводжується покаєнням в гріхах та рішенням розпочати нове життя.

Іманентне міфологічній картині світу уявлення про сакральне оновлення, якому має передувати тимчасова смерть, реалізоване у романі Д. Дефо саме на мовному, а не на сюжетно-образному рівні: про загибель героя прямо не йдеться, проте за допомогою певних мовних засобів акцентується відповідна символіка, створюючи враження міфічної реінкарнації героя.

В іншому аспекті значущим є концепт «ТВОРЕЦЬ». Визначаючи ключову лексему, яка представляє його у мові, М. Зирянова вибудовує синонімічний ряд, до складу якого входять, окрім іншого, «засновник» та «деміург» [Зирянова 2010]. Деміург – тип міфологічного героя,

який створює світ (елементи світобудови, предмети, перші знаряддя праці, навіть людину) [Категории мифов 1998, с. 656].

Поведінка Робінзона на острові зображується таким чином, що в категоріях міфомислення може бути інтерпретована як діяльність деміурга. На це звертає увагу Є. Мелетинський, вказуючи, що персонаж Д. Дефо «повторяет создание цивилизации, воспроизводит ее основные этапы – собирательство и охоту, скотоводство и земледелие, ремесло, – а когда на острове появляются другие люди, устанавливает определенный социальный порядок» [Мелетинский 2000, с. 119].

В аспекті космогонічного міфу острів – це Хаос, в який ще ніхто з людей не втручався: *“I found also that the island I was in was **barren**, and, as I saw good reason to believe, **uninhabited**”* [Defoe].

Робінзон – його переможець, засновник культурного середовища.

*“And now I began to apply myself to make such **necessary things** as I found I most wanted», «Accordingly, I dug up a piece of ground as well as I could with my wooden spade, and dividing it into two parts, I sowed my grain”* [Defoe].

Неабияку роль у творі Д. Дефо відіграють також й безпосередньо біблійні алюзії, створені за допомогою цитат, знакових порівнянь, метафор тощо.

Історія Робінзона вочевидь нагадує притчу про блудного сина: «Крузо залишає свою родину, нехтуючи синівським обов'язком і, зазнавши тяжких випробувань, повертається із каяттям додому, де отримує прощення (не від батька, який на той час уже помер, – від Бога)» [Ніколова 2012, с. 16].

*“I began now seriously to reflect upon what I had done, and how justly I was overtaken by **the judgment of Heaven** for my **wicked leaving my father's house, and abandoning my duty**. All the good counsels of my parents, my father's tears and my mother's entreaties, came now fresh into my mind; and my conscience, which was not yet come to the pitch of hardness to which it has since, reproached me with the contempt of advice, and **the breach of my duty to God and my father**”* [Defoe].

*“I had, alas! **no divine knowledge**. What I had received by the good instruction of my father was then worn out by an uninterrupted series, for eight years, of seafaring wickedness, and a constant conversation with none but such as were, like myself, wicked and profane to the last degree. I do not remember that I had, in all that time, one thought that so much as tended either to looking upwards towards **God**, or inwards towards a reflection upon my own ways”* [Defoe].

Мовна об'єктивізація релігійних ідей здійснюється таким чином, що практично актуалізується біблійна алегорія – «батько» і «Бог» утворюють єдиний смисловий ланцюг. Бунт проти волі батька – це бунт проти Бога, поневіряння Робінзона схожі з нещастями блудного сина та зображені за допомогою негативно маркованої лексики, яка акцентує неправильний вибір юнака.

*“That **evil influence** which carried me first away from my father's house - which hurried me into **the wild and indigested notion of raising my fortune**, and that impressed those conceits so forcibly upon me as to make me deaf to all good advice, and to the entreaties and even the commands of my father - I say, **the same influence**, whatever it was, presented the most **unfortunate of all enterprises** to my view; and I went on board a vessel bound to the coast of Africa; or, as our sailors vulgarly called it, a voyage to Guinea”* [Defoe].

На мовному рівні актуалізується іманентний християнській системі світосприйняття синонімічний ряд «гріх – страждання – смерть».

*“The usage I had there was not so dreadful as at first I apprehended; nor was I carried up the country to the emperor's court, as the rest of our men were, but was kept by the captain of the rover as his proper prize, and **made his slave**, being young and nimble, and fit for his business.*

*At this **surprising change of my circumstances, from a merchant to a miserable slave**, I was **perfectly overwhelmed**; and now I looked back upon my father's prophetic discourse to me, that I should be miserable and have none to relieve me, which I thought was now so effectually brought to pass that I could not be worse; for now **the hand of Heaven had overtaken me, and I was***

undone without redemption; but, alas! this was but a taste of the misery I was to go through, as will appear in the sequel of this story” [Defoe].

Лише в межах одного абзацу повторюються однокореневі слова, похідні від “*the misery*” - «нещастя»: “*a miserable slave*”, “*that I should be miserable and have none to relieve me*”; тропічні вислови (“*I was perfectly overwhelmed*”, “*the hand of Heaven had overtaken me, and I was undone without redemption*”) вказують на безнадійність, відчай Робінзона.

“*But I, that was born to be my own destroyer, could no more resist the offer than I could restrain my first rambling designs when my father's good counsel was lost upon me*” [Defoe].

Самохарактеристика (*destroyer*) також додає семантичної насиченості скаргам персонажа («руйнування» – «знищення» – «смерть»).

Мовна репрезентація бінарної опозиції «верх – низ», конкретизованої в християнській релігії антиномією «небеса – пекло», «праведність – гріх» та семантично співвідносною з протиставленням «життя – смерть», здійснюється у тексті роману Д. Дефо за допомогою не менш яскравих, образних зворотів.

“*I was now landed and safe on shore, and began to look up and thank God that my life was saved, in a case wherein there was some minutes before scarce any room to hope. I believe it is impossible to express, to the life, what the ecstasies and transports of the soul are, when it is so saved, as I may say, out of the very grave*” [Defoe].

“*As I had once done thus in my breaking away from my parents, so I could not be content now, but I must go and leave the happy view I had of being a rich and thriving man in my new plantation, only to pursue a rash and immoderate desire of rising faster than the nature of the thing admitted; and thus I cast myself down again into the deepest gulf of human misery that ever man fell into, or perhaps could be consistent with life and a state of health in the world*” [Defoe].

Гріховність – це «могила» та «безодня»: ці метафори створюють асоціативний ланцюг «падіння» – «дно» – «гріх».

Пряма відсилка до біблійної притчі здійснюється за допомогою промовистого порівняння, яка вже не залишає сумнівів стосовно доцільності встановлення смислової паралелі, пов'язаної «із затвердженням думки про необхідність покори батьківській волі»: Робінзон – це блудний син [Ніколова 2012, с. 16]:

“*Had I now had the sense to have gone back to Hull, and have gone home, I had been happy, and my father, as in our blessed Saviour's parable, had even killed the fatted calf for me; for hearing the ship I went away in was cast away in Yarmouth Roads, it was a great while before he had any assurances that I was not drowned*” [Defoe].

Ідея божої милості по відношенню до грішника, який кається в гріхах, постійно повторюється в тексті роману: «покаяння» – записка «прощення», «прощення» позбавляє страждання та стає початком нового життя.

“*...from whence I have since often observed, how incongruous and irrational the common temper of mankind is, especially of youth, to that reason which ought to guide them in such cases - viz. that they are not ashamed to sin, and yet are ashamed to repent*” [Defoe].

“*And I add this part here, to hint to whoever shall read it, that whenever they come to a true sense of things, they will find deliverance from sin a much greater blessing than deliverance from affliction*” [Defoe].

Робінзон сам себе порівнює з людиною приреченою на смерть, а Бога з суддею, який його милує, та лікарем, який рятує життя:

“*and I do not wonder now at the custom, when a malefactor, who has the halter about his neck, is tied up, and just going to be turned off, and has a reprieve brought to him - I say, I do not wonder that they bring a surgeon with it, to let him bleed that very moment they tell him of it, that the surprise may not drive the animal spirits from the heart and overwhelm him*” [Defoe].

Цитата з Біблії (“*Call on Me, and I will deliver thee*” [Defoe]), яку згадує персонаж Д. Дефо, остаточно затверджує головну думку притчі про блудного сина: ніколи не пізно повернутися до Бога та отримати прощення й порятунок Небес.

Ще одне пряме порівняння актуалізує інший асоціативний ряд: *“I might well say now, indeed, that the latter end of Job was better than the beginning. It is impossible to express the flutterings of my very heart when I found all my wealth about me”* [Defoe].

Згадка про винагородження знаного біблійного праведника Іова, який, перетерпівши страшні страждання, залишився смиренним та вірним Богові, дає можливість припустити, що багатство, згодом отримане Робінзоном, теж заслужене його релігійністю: залишившись на безлюдному острові, він продовжував зберігати віру в своєму серці, постійно читав Біблію та навіть вдався до місіонерської діяльності (проповідував християнство дикунові). Своїми справами персонаж Д. Дефо довів право на щастя.

Висновки. Отже, актуалізація релігійно-міфологічного аспекту роману Д. Дефо «Життя та дивні пригоди Робінзона Крузо» здійснюється за допомогою мовних засобів. Міфологізм є імпліцитним, релігійні ідеї виражені, навпаки, експліцитно.

В першому випадку показовою є асоціація випробувань Робінзона з ритуалом ініціації (створена семантичними маркерами, пов'язаними із концептом «СМЕРТЬ»), діяльності персонажа на острові – з діями деміурга (через співвідносність з концептом «ТВОРЕЦЬ»). В другому – біблійні алюзії представлені знаковими образними зворотами (насамперед, порівняннями та метафорами) та включенням у текст твору прямих цитат.

Паралель з притчею про блудного сина стає очевидною завдяки мовній об'єктивації ідеї про тотожність покори батькові й Богові («батько» і «Бог» стають практично синонімічними поняттями), лексичної репрезентації християнської смислової парадигми «гріх – страждання – смерть», бінарних опозицій «верх – низ» «небеса – пекло», «праведність – гріх», «життя – смерть», промовистого порівняння (*“my father, as in our blessed Saviour's parable, had even killed the fatted calf for me”*), метафоричного обігрування думки про необхідність покаяння і благодать божественного прощення, біблійної цитати *“Call on Me, and I will deliver thee”*.

Інше порівняння в тексті (*“that the latter end of Job was better than the beginning”*) вказує на доцільність співставлення поневірянь Робінзона зі стражданнями біблійного праведника Іова.

Детальний аналіз обраної нами для розгляду проблеми засвідчує **перспективи** подальших студій, присвячених висвітленню мовних засобів репрезентації «вічних» текстів, міфологічного, біблійного підтекстів у творчості письменників світової літератури.

Література

- Абрамович С. Библия как объект литературоведческого исследования. Черновцы : Рута, 2000. 54 с.
- Агранович С., Саморукова И. Двойничество. Самара : Самарский университет, 2001. 132 с.
- Антофійчук В. И. Своєрідність трансформації євангельського сюжетно-образного матеріалу в українській літературі : дис.... д-ра філол.наук: 10.01.01. Чернівці, 2001. 385 с.
- Берестова А. Прецедентний релігійний текст як мовна форма вияву інтертекстуальності сучасної української художньої прози. *Науковий альманах Studia methodologica ТНПУ ім. В. Гнатюка*. 2014. Вип. 38 С. 54–60. URL : http://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/9138/1/Berestova_Pretsedentni_relig_teks.
- Бетко И. П. Библиейні сюжети і мотиви в українській поезії кінця XIX – початку XX століття : дис.... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 1992. 211 с.
- Вишницька Ю. В. Мифологические сценарии в современном мире : проблема прочтения. *Мовні і концептуальні картини світу* : Збірник наукових праць. Київ. 2012. Вип. 38. С. 135–141. URL : http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_38/135_141.pdf.
- Віват Г. Бібліїзми в поетичному світі Василя Стуса. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2006. Вип. 3. С. 144–147. URL : http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/985.
- Геннеп А. ван. Обряды перехода : Система изучения обрядов. М. : «Восточная литература» РАН, 2002. 198 с.
- Зварич І. М. Міфологічна парадигма художнього мислення : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.06. Київ, 2003. 37 с.
- Зырянова М. Н. Особенности реализации концепта «Творец» в идиостиле Пригова. *Вестник ТГПУ*. 2010. Вып. 6 (96). С. 29–32. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-realizatsii-kontseptov-tvorets-v-idiostile-prigova>.
- Категории мифов. *Мифология Большой энциклопедической словарь* / Под ред. Е. Мелетинского. М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. С. 654–656.
- Колесник О. С. Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій. Чернівці : Десна Поліграф, 2016. 240 с.
- Мелетинский Е. Поэтика мифа. М.: «Восточная литература» РАН, 2000. 407 с.
- Ніколова О. О. Міфопоетичний аспект роману Д. Дефо «Життя та пригоди Робінзона Крузо». *Вісник Запорізького національного університету : Збірник наукових праць. Філологічні науки*. 2012. № 2. С. 14–17.
- Нямцу А. Е. Идеи и образы Нового Завета в мировой литературе. Черновцы : Рута, 1999. 326 с.

Черкас Н. В. Мовно-стилістичні засоби відображення біблійних мотивів у повоєнному американському романі : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2004. 20 с.

Шалата О. Робінзон Крузо у світі біблійної тематики. *Слово і час*. 1997. № 5. С. 53-55.

Defoe D. The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe, Of York, Mariner; Who Lived Eight and Twenty Years, All Alone, On an Uninhabited Island, Near the Mouth of the Great River Oroonoke. With an Account of his Travels Round Three Parts of the Globe. URL : http://rci.rutgers.edu/~tripmcc/phil/defoe-robinson_crusoe.pdf.

Watt Y. The Rise of the Novel. URL : <http://oldemc.english.ucsb.edu/emc-courses/Novel-Mediation-S2011/novel-mediation/Articles/Watt.Rise%20of%20the%20Novel.chapters%201.2.5.pdf>.

(Матеріал надійшов до редакції 14.04.18. Прийнято до друку 4.05.18)

УДК: 81'42:82.02:801.81

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-15>

ПІХТОВНИКОВА Л. С.

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»)

ВИТОКИ, ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ, НАПРЯМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВОСИНЕРГЕТИКИ (У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ВИКЛАДІ)

У статті розглянуто основні положення і перспективи сучасної лінгвосинергетики на основі загальної, міждисциплінарної синергетичної парадигми. Науково-популярний характер викладу зумовлено відповідним стилем та прикладами самоорганізованих систем у різних сферах реальності. Сучасна синергетика має численні застосування у біології, економіці, соціальній психології, медицині та фармакології, техніці, філології.

Окреслено витoki науки синергетики, історію її виникнення, надано визначення самоорганізованої системи. Схарактеризовано основні поняття синергетичних систем – нерівноважність, дисипативність, взаємне моделювання системою своїх складових та середовища, аттрактор, репелер, параметр порядку. Перехід до розвідок у лінгвосинергетиці здійснено на прикладах самоорганізації дискурсу, зокрема, дискурсу байки. Також звернено увагу на роль адресанта у створенні дискурсу.

Виокремлено основні напрями досліджень з лінгвосинергетики в Україні: розробка основ синергетики для застосування в лінгвістиці і в цілому в філології; синергетика стилю; синергетика і прагматистика дискурсу; самоорганізація окремих типів дискурсу; самоорганізація мовленнєвих творів у когнітивному аспекті; синергетика мови; синергетика словотворення; синергетика поезики; ідіолекту; синергетика медійного дискурсу; діахронічна лінгвосинергетика, синергетика розвитку англійської мови; самоорганізація концептивних систем; метаметафора в синергетичному аспекті; рекламний дискурс у синергетичному аспекті; дискурс англійської байки в синергетичному аспекті; синергетика і прагматистика німецькомовної притчі; синергетичний аспект англійського агротехнічного дискурсу; синергетика передвиборчого англійського дискурсу; синергетика англійського афоризму; лінгвосинергетичний аспект дослідження принципу невизначеності; синергетика англійського прислів'я; лінгвосинергетичні характеристики німецькомовної і англійської новели; синергетика контекстуальної синонімії у німецькомовних публіцистичних текстах; синергетика фонетики; синергетика просодичної системи; синергетика омонімії; синергійність / фрактальність публіцистичних текстів; синергетика перекладу; синергетика німецького іменника; синергійність релігійного дискурсу.

У статті наведено міркування про перспективи розвитку синергетики як науки з потужним міждисциплінарним та евристичним потенціалом. Окреслено здобутки і недоліки сучасної лінгвосинергетики, визначено недостатність досліджень у цій галузі та дещо неусталений зв'язок термінів та понять лінгвістики та синергетики. В той же час, здобутком сучасної лінгвосинергетики є досліджені механізми самоорганізації мовних та мовленнєвих явищ.

Ключові слова: самоорганізація, нерівноважність, дисипація, аттрактор, репелер, параметр порядку, дискурс.

Pikhtovnikova L. S. The sources, fundamentals, tendencies and prospects of modern linguosynergetics (in popular-science narration). The article concerns with studying the fundamentals and prospects of modern linguosynergetics. The research is based on general and interdisciplinary synergetic paradigm. The popular-science style of narration is caused by the correspondent style and examples of self-organized systems in various scopes of reality. Contemporary synergetics is widely applied in Biology, Economics, Social Psychology, Medicine, Pharmacology, Engineering and Philology.

The sources of the science of synergetics, the history of its origin have been outlined; the determination of self-organized system has been presented. The main concepts of synergetic system, such as unbalance, dissipation, mutual modulation of elements and the environment by the system, attractor, repeller and order parameter, have been defined. The transition to linguistic research was carried out on the examples of self-organization of discourse, in particular, the discourse of fable. Also attention has been paid to the role of the addresser in creating the discourse.

The main directions of research on linguosynergetics in Ukraine have been distinguished: development of the fundamentals of synergetics for the application in linguistics and in in philology general; synergetics of style; synergetics and pragmatyistics of discourse; self-organization of separate types of discourse; self-organization of speech works in the cognitive aspect; synergetics of language; synergetics of word formation; synergetics of poetics; idiolect; synergetics of media discourse; diachronic linguosynergetics of the English language development; self-organization of conceptual systems; metametaphore in the synergetic aspect; advertising discourse in the synergetic aspect; the English-language fable discourse in the synergetic aspect; synergetics and pragmatyistics of the German-language parable; the synergetic aspect of the English-language agricultural technical discourse; synergetics of the pre-election English-language discourse; synergetics of the English-language aphorism; the linguosynergetic aspect of the study of the principle of indeterminacy; synergetics of the English proverb; linguosynergetic characteristics of the